

Orna Donath. Annelikten Pişman Olmak. (çev. Bilge Yalçın), İstanbul: İletişim Yayınları, 2022, 254 s.

Sedat KARAL

Doktora Öğrencisi,
sedkaral@gmail.com
0000-0002-3583-2910

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial
License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial License

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
The authors declared no conflict of interest.

Makale Türü/Article Type: Kitap Değerlendirmesi/Book Review
Geliş Tarihi/Date Received: 12.01.2023
Kabul Tarihi/Date Accepted: 28.03.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 15.04.2023

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 18 | Sayı/Issue: 1 |
Yıl/Year: 2023 (Nisan/April)

Orna Donath. *Annelikten Pişman Olmak*. (çev. Bilge Yalçın), İstanbul: İletişim Yayınları, 2022, 254 s.

Tarihsel ve toplumsal bir gerçeklik olarak annelik; politika, din, kültür, ekonomi, tıp ve aile gibi olgularla yakında ilişkili olan bir deneyimdir. Doğrudan kadınları ilgilendiren ve onları başka bir varoluş kipine bağlayan bu deneyim, çeşitli araç ve imgelerle söylem nesnesi haline getirilerek normatif değerler kümesine dâhil edilir. En genel anlamıyla devlet ve toplum anneliğinin, bir başka deyişle çocuk sahibi olmanın normallğine ve idealizasyonuna çeşitli araçlar vasıtasıyla göndermede bulunarak, bu deneyime bir tür kutsallık atfeder ve bazen de yerine getirilmesi gereken bir “görev” olarak değerlendirip, bu deneyimin yaşanması gerektiğini doğrudan ya da dolaylı yollarla talep eder. Bu nedenle annelik deneyimi; kadınların gündelik hayatı deneyimleme tarzları, kamusal alanı kullanma biçimleri, geliştirdikleri ilişkileri, kadınlık algıları, cinsiyet rolleri, bedenleri, duyguları, düşünceleri, istek ve talepleri vs. üzerinde çeşitli etkilerde bulunur. Dolayısıyla annelik ve onunla doğrudan ilişkili olan kadınlık deneyimi biyolojik, bireysel ve tek boyutlu bir olgu olmanın ötesine geçerek çok daha katmanlı ve ilişkisel bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkar.

Sosyolog Orna Donath¹ İletişim Yayınları’nca yayımlanan ve Bilge Yalçın tarafından Türkçeye kazandırılan “Annelikten Pişman Olmak” (“Regretting Motherhood A Study”) adlı araştırmasıyla, annelik deneyiminin pek fazla temas edilip dillendirilmeyen pişmanlık yönüne çocuk sahibi olan 23 kadınla yaptığı derinlemesine görüşmelerden hareketle odaklanmaktadır. Bu anlamda kitap, nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yürütülmüş bir araştırmaya dayanmaktadır. “Sosyolojik” bir araştırma özelliği taşıyan ve ironik olarak “psikoloji” serisi başlığı altında yayımlanan kitap², Giriş ve Sonuç kısımlarının dışında toplam altı bölümden oluşmaktadır ve maalesef özellikle de araştırma-inceleme kitapları için önemli sayılabilecek bir unsur olan dizin ve kaynakça kısmından yoksundur.

Donath, giriş bölümünde, araştırmaya dâhil edilen 23 kadına nasıl ulaştığını, araştırmanın özgünlüğünü, kapsamını, neyi amaçladığını, zorluklarını, katılımcıların biyografik ve demografik özelliklerini ve son olarak kitabın yapısını kısa ve öz biçimde aktarır. Bu anlamda kitap iyi hazırlanmış bir giriş bölümüyle okuyucusunu karşılamaktadır. Giriş bölümünde dikkat çeken en önemli unsur, Donath’ın araştırma nesnesi ve örnekleminin sınırlarını iyi bir şekilde çizmesidir. Örneğin araştırmaya dâhil edilen katılımcıların tümü, annelikle ilgili “sorun” yaşayan ya da anneliğe dair “ikircikli” bir tavır geliştiren kadınlardan değil, gerçekten de “annelikten pişman olan” kadınlar arasından seçilmiştir. Donath, annelikten gerçekten pişman olan katılımcıları annelikle ilgili sorun yaşayan ya da anneliğe dair ikircikli bir tavır geliştiren kadınlardan ayırmak için, onlara, birtakım eleyici sorular sormuştur (Donath, 2022, 19). Bu anlamda yazar, üzerinde çalışıp hakkında söz söylediği olgu, durum ve öznelere yönelik dikkatli bir tutum takınmıştır. Araştırmasının sınırları nettir. Bu da araştırmanın daha nitelikli bir şekilde yürütülmesi için önemli bir başlangıç noktasına işaret eder.

Donath’ın temel amacı, kadınların anne olmaya ve anneliği deneyimlemeye dair istek, talep ve hissettikleri ile toplumun anne olmaya ve anneliğe dair beklentilerini

birbiriyle ilişkili bir şekilde düşünmektir. Kurulan bu ilişkinin bağlamı ise toplumsal cinsiyettir. Bu noktada Donath, görüşmelerden elde ettiği ifade ve anlatılardan yola çıkarak, toplumun anne olmayı isteme ve onu arzulama durumu üzerinde oynadığı zorlayıcı ve şekillendirici rolüne vurgu yapar. Toplumun annelik deneyimine ilişkin beklentilerini, hangi annelik deneyiminin makbul olduğunu, makbul olmayan annelik deneyimlerinin nasıl ve hangi söylemler aracılığıyla damgalandığını, pişmanlık gibi insani bir duygunun toplum tarafından korku ve tehdit unsuru olarak nasıl kullanıldığını açıklamaya çalışarak, bu etkin rolü göstermeyi dener. Anne olmaktan pişmanlık duyduğunu çeşitli mecralarda belirten annelere yazılan sert ve normatif tonu olan yorumları aktararak araştırmasını ve öne sürdüğü görüşlerini desteklemeye çalışır. Bu çalışmada göze çarpan durum, Donath'ın katılımcıların annelik deneyimlerine ilişkin ifade ve anlatılarına geniş bir şekilde yer vermesi ve böylece annelikten pişman olma durumunu somutlaştırmaya çalışmasıdır.

Donath'a (2022) göre annelik, toplumun beklentilerine cevaben şekillenen sosyal bir deneyimdir. Bu beklentiler, annelik deneyimini "iyi annelik" ve "kötü annelik" gibi iki karşıt kutba ayırarak, anne olmayı istemeyen ya da anne olup da anneliğe ilişkin olumsuz duygu ve deneyimlerini dile getirenleri normallikten bir tür sapma olarak görür. Bu anlamda toplumun anne olan kadınlardan beklentileri, annelikleri boyunca yaşadıkları her türlü zorluğa boyun eğmeleri, çocuklarını koşulsuz şartsız sevmeleri, "azizlere yaraşır bir fazilet göstermesi" (Donath, 2022, 60) şeklindedir. Çizilen bu sınırlar "iyi annelik"e gönderme yaparken, bu sınırların dışında kalanlar bozuk, ahlaki ve duygusal anlamda vs. sorun yaşayan, problemliler anneler olarak "kötü annelik" kategorisine dâhil edilir. Bir başka deyişle, Donath'a göre söz konusu olan durum, anneliğin deneyimlenme tarzının normatif olarak kurgulanmasıdır. Bu kurgu, öznel bir deneyimi kendi çizdiği sınırlar içerisine hapsederek, farklı deneyimlenme tarzlarını çeşitli şekillerde baskılar, görmezden gelir ya da bu deneyimi anormal bir durum olarak kodlayarak ahlakileştirir. Bu noktada Donath özellikle de duygular üzerinde durur. Annelerin duygu durumlarını normatif olanın lehine şekillendiren "duygusal düzenlemeler"den (Donath, 2022, 62-66) bahsedip annelik özelinde yaşanan hüsrana, pişmanlık, mutsuzluk ve öfke gibi duyguların dile getirilmesinin zorluğundan ve yaratabileceği olumsuz sonuçlardan bahseder. Katılımcıların ifade ve anlatılarına yer vererek, annelikten pişman olan kadınların bu zorluklarla başa çıkmak için çeşitli roller üstlendiğini aktarır. Bu rol, "-miş gibi yapmak"la ilişkili bir duruma göndermede bulunur. Anneler, toplumsal beklentilere cevap verebilmek için çocuklarıyla vakit geçirmekten keyif alıyormuş gibi, çocukları kendilerine misafir olmak istediğinde seviniyormuş gibi ve onlarla ilgileniyormuş gibi yapmak zorunda hissederler. Dolayısıyla anne olan kadınlar, toplum tarafından damgalanıp dışlanmamak için, olumsuz duygularını gizlemeyi ya da toplum nezdinde kabul gören olumlu duyguları istemeden de olsa sergilemeyi tercih ederler. Diğer bir deyişle duygular, psikolojik ve bireysel olanı aşarak toplumsal olanın çizdiği sınırlar içerisinde yaşanmaya başlanır. Söz konusu pişmanlık olduğunda ise durum daha netleşir, ki Donath kitap özelinde pişmanlığı sorunsallaştırıp, onun toplumsal görünümünü ortaya koymaya çalışır. Bu anlamda kitap, bir duyguyu ve bu duyguyu deneyimlemenin toplumsallığını belli bir bağlam dâhilinde gözler önüne sermesi bakımından başarılıdır ve ayrıca değerlidir.

Kitabın dile getirdiği bir diğer önemli nokta, annelikten pişman olan kadınların pişmanlıklarını ifade etmeleriyle birlikte yadırgayıcı, suçlayıcı ve önyargılı tavırlarla karşılaşmalarıdır. Donath'a (2022, 141) göre, annelikten pişman olma durumu ile anne sevgisini birbirinden ayrı düşünen toplumsal düzen, annelikten pişman olan kadınların çocuklarına şiddet uyguladığını, çocuklarıyla iyi bir şekilde ilgilenmediklerini düşünme eğilimdedir. Bu noktada devreye, anneleri suçlayıcı ifadeler, çocuklarını ellerinden almayla tehdit eden kurumsal matrisler devreye girer (Donath, 2022, 143). Oysa söz konusu durum, anneler açısından daha karmaşıktır. Araştırmaya dâhil edilen kadınlar, çocuklarını sevdiklerini, onlara kötü bir şey olmasını istemediklerini vs. belirtirler. Onlar için pişmanlık yaratan durum annelik deneyiminin kendisidir. Paradoksal görünen bu durumda Donath (2022, 147), katılımcılardan birinin "sanki iki insan varmış gibi. Bazen şizofren gibi hissediyorum" ifadelerine yer vererek bölünmüş bir benlik ya da kimlikler arası bir mücadeleyle karşı karşıya olabileceğimizi belirtir. Araştırma özelinde karşımıza çıkan bu ilginç deneyimin bir şekilde kavramsallaştırılması yerinde olabilirdi.

Annelikten pişman olan kadınların pişmanlıkla kurdukları gerilimli ilişki onların hayal dünyalarını da etkiler. Annelerin çocuklarını bırakıp ortadan kaybolduğu bu hayallerde anneler, kendilerinin daha mutlu, rahat ve özgür olduklarını düşlerler. Bu noktada Donath, nitel araştırmalarda önemli bir veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşmenin imkânlarını iyi bir şekilde kullanarak, annelerin pişmanlıklarına ilişkin deneyimlerini olabildiğince açığa çıkarmaya çalışır (Donath, 2022, 159-167). Bu durum, özellikle de toplumsal gerçekliğin pek bilinmeyen ya da dillendirilmeyen yönlerini araştırmak isteyen araştırmacılar için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Donath'ın çalışması, her şeyden önce, üzerine az düşünülen bir konuya, anneliğin toplum tarafından uygun görülmemeyen, bu nedenle kabul edilmeyen ya da kabul edilmesi zor görünen bir yönüne odaklanması bakımından önemlidir. Bu da toplumsal bir gerçeklik olarak annelik deneyiminin, farklı insanlar tarafından farklı şekillerde deneyimlendiğini; anneliğe ilişkin deneyimlerin her zaman ve her koşulda olumlu olmadığını; hem biyolojik hem de toplumsal anlamda "eksik" olduğu düşünülen çocuksuz kadınların annelikle birlikte "tamamlanacağı" görüşünün her zaman geçerli sayılmayacağını, çünkü annelik deneyiminin bazı durumlarda kadınların benlik algıları üzerinde olumsuz etkilerde bulunarak onları daha da eksilttiğini; bir annenin çocuğuyla olan olumsuz ilişkisiyle bir babanın çocuğuyla olan olumsuz ilişkisinin toplum tarafından farklı şekillerde karşılandığını, bu durumda toplumun annelerden daha fazla sorumluluk ve fedakarlık beklediğini; toplumun annelikten pişman olan kadınlara yönelik tavır ve tutumlarının sert ve damgalayıcı olduğunu vs. bizzat katılımcıların ifade ve anlatılarından yola çıkarak temellendirmeye çalışır. Bu anlamda kitap güçlü bir araştırma pratiği olarak okunabilir. Elde edilen veriler oldukça çarpıcı ve aynı zamanda konunun ifade edilip derinleştirilmesi bakımından da yerindedir. Ayrıca Donath, araştırmasıyla toplumsal alanda hâkim olan yerleşik kanı ve düşüncelere karşı çıkarak, sosyoloji için önemli olan bir pratiği bizzat sahadan elde ettiği verilerden hareketle uygulamaya çalışır. Donath literatürden beslenir ve kendi çalışmasının özgün yönlerine değinmeyi de ihmal etmez. Dolayısıyla literatürle kurduğu ilişki diyolojik bir ilişkidir ve bu durum araştırmayı güçlü kılan bir başka etkidir.

Diğer yandan Donath, toplumsal beklentiler ile annelik deneyimin kesişim noktasını, iyi annelik ve kötü annelik üzerinden belirlemeye çalışır. Ancak annelik gibi tarihsel ve toplumsal bir olguyu sorunsallaştırırken, kadın bedeniyle yakından ilgili olan ve literatürdeki tartışmalarda önemli bir yeri olan biyo-politik yaklaşıma hiç değinmez. Belli bir dönemde ortaya çıkan ve kadınları üremeye teşvik ederek üretken kılmaya çalışan, doğan bebekleri tıbbın da yardımıyla sağlıklı bir şekilde büyütüp nüfus için bir değere dönüştürmeye çalışan biyo-politik yaklaşım, sadece toplumun değil, aynı zamanda makro bir kurum olarak devletin de bedenlerle ve annelikle kurduğu ilişkiyi değiştirip dönüştürmüştür (Foucault, 2007). Bu anlamda annelik, sadece toplumsal grupların beklentilerine göre şekillenen bir deneyim olarak değil, içinde sosyal hizmetlerin ve tıbbın olduğu birtakım kurumsal matrislerin söylem nesnesi olarak da karşımıza çıkar. Donath, biyo-politik yaklaşımı kullanarak, anneliğin neden bu kadar çok teşvik edildiğini ve ayrıca makbul ve kabul edilen kadın olmanın yolunun neden annelikten geçtiğine dair güçlü bir politik bir çerçeve sunup çalışmasını teorik anlamda zenginleştirebilirdi.

Yukarıda da yazıldığı gibi Donath, araştırmasında katılımcıların ifade ve anlatılarına, özellikle de bazı bölümlerde geniş bir şekilde yer verir. Bu durum araştırmayı güçlendiren bir etken olmasının yanı sıra, yazarın sesinin bu ifade ve anlatılar arasında kaybolup gitmesine de neden olmaktadır. Söz konusu ifade ve anlatıların çarpıcı ve önemli olması bir yana, bu ifade ve anlatıların metinde orantısız bir şekilde yer alması, bir yerden sonra yapılan mülakatların çoğunun yazar tarafından önemli görünüp metne taşındığı izlenimini doğurmaktadır. Bu nedenle yazar tarafından yapılan yorumlar, bazı durumlarda, alıntılarının gölgesinde kalır. Nitel araştırmalarda katılımcıların ifade ve anlatılarına yer vermek ne kadar önemli olsa da bu ifade ve anlatılarla aktif ve diyolojik bir ilişki kurup analitik bir şekilde yorumlamak da o kadar önemlidir. Bu noktada yazarın sesi ile katılımcıların sesinin birbirini desteklemesi beklenir ve bu durum araştırılan olgu hakkında yapılan sosyolojik yorumların daha güçlü olmasına imkân tanır. Donat'ın bu çalışma özelinde bunu dikkate alması, araştırmasını daha güçlü kılabilirdi.

Notlar:

1. Kitabın iç kapağında yazarlar Orna Donath ve Margret Trebbe-Plath olarak belirtilmiştir. Ancak kitabın dış kapağında sadece Orna Donath'ın ismi yer almaktadır. Bu nedenle bu kitap incelemesinde yazara atfı yapılan yerlerde sadece Donath'ın ismi kullanılmıştır. Diğer yandan Orna Donath, kitabın teşekkür kısmında, Margret Trebbe-Plath için "[O] olmasa, hiçbir şey aynı olmazdı. Diller, ülkeler ve insanların yürekleri arasında köprü kurmayı mümkün kıldığın için sana müteşekkirim" ifadelerine yer vermiştir.

2. Bkz. <https://iletisim.com.tr/dizi/psykhe/150> Erişim 20 Ocak 2023

Kaynakça:

Donath, Orna. *Annelikten Pişman Olmak*. çev. Bilge Yalçın. İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.

Foucault, Michel. *Cinselliğin Tarihi*. çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007.